

stavít, prohlédnout detail snímku, nebo záběr vrátit a promítnout znovu. Někdy je nutno promítat velice krátké úseky filmu opakovaně (standardní projekční stroj dovoluje založit minimálně úsek 2,5 až 3 m filmu, z čehož vždy prvních 50 cm zůstane nepromítnuto). Jindy je zapotřebí předvést pro srovnání dva nebo více pásů současně na jedinou plochu, případně na více projekčních ploch. Jindy opět potřebujeme zmínit světelné poměry záběru (nedostatečně exponovaný záběr prosvítit více, nebo přeexponovaný film promítat s podžhavenou lampou). Někdy naopak je třeba promítat film za přesně standardizovaných podmínek, při jakých byl materiál natáčen.

Všechny tyto úpravy standardní filmové projekторы nedovolují. Proto jsou vyvíjeny pro účely vědeckého filmového záznamu speciální projekторы, nazývané *projekční analyzátoři*. Od běžného filmového projektoru se liší především světelným zdrojem a jeho ovládním. Žárovkový nebo výbojkový světelný zdroj lze plynule ovládat reostatem. Před kondenzorovou soustavu je včleněn jeden či více tepelných rezistenčních filtrů. Strhovací drapákový systém dovoluje pohyb filmu krokovým posunem oběma směry. U některých novějších konstrukcí je pohyb filmu v projektoru plynulý a střídání obrazů se docílí optickým vyrovnáváním obrazů pomocí mnohoramenného zrcadlového bubnu. Kazety mají oboustranný náhon. Frikční řešení převodové skříně projektoru umožňuje při promítání plynulou změnu rychlosti od 0 snímku do 50–120 snímků za vteřinu.

Projekční analyzátoři jsou známy již řadu let. Do sociologické praxe pronikly kolem let 1920–1925 v USA a ve Francii, kdy byly používány pro vyhodnocování filmových záznamů reakcí diváků na emocionální podněty, působené filmem. Po roce 1945 jsou projekční analyzátoři používány dokonce jako určité aktivátory při skupinové terapii. Projekční analyzátoři pomáhají při vyhodnocování sociologického filmového záznamu především tam, kde chceme získat z filmového pásu přímo určitá statistická data (počet osob, počet detekovaných diváků, počet reagujících osob na podnět, míru a intenzitu reakcí v daném okamžiku), nebo když potřebujeme získat objektivní podklady pro psychofyzilogické hodnocení reakce zkoumaného člověka či skupiny lidí. Dále nám může pomoci projekční analyzátor při srovnávacích měřeních a při vyhodnocování filmového materiálu na základě analogií (s audiometrickým záznamem, s biotelemetrickými záznamy). A konečně můžeme projekčního analyzátoru a filmového záznamu použít i při skupinové léčbě při vytváření nápravných představových stavů (pareidolií).

Ze zahraničních projekčních analyzátorů vyniká nad běžný průměr přístroj L–W (proto-optical data analyser), který promítá 16mm film libovolnou rychlostí tam a zpět. Ovládání přístroje je vyvedeno se všemi funkcemi na separátní panel, který může být umístěn mimo analyzátor, v oddělené

kabině. Přístroj může být ovládnán i dálkově, ultrazvukovými signály. Při projekci jednotlivých snímků se automaticky zařazují tepelné filtry, takže nemůže dojít k poškození filmu ani při trojnásobném zvýšení intenzity osvětlení filmového pole. Film je v rovině filmové dráhy chlazen proudem vzduchu. Projekce může být zrychlena až do frekvence 16 000 cps. Při zařazení nízkých projekčních rychlostí (v blízkosti hranice dozrívání zrakového vjemu) se vysouvají speciální dělené clonky v závěrce, takže i při frekvenci 2–3 cps. nedochází k poruše iluze dozrívání zrakového vjemu. Projektor užívá jako světelného zdroje 1000W žárovku nebo 750W lampu s cyklem jódových par. Film může být v případě použití SG lampy promítán na denním světle, v nezatemněné místnosti.

Dalším typickým představitelem projekčních analyzátorů je přístroj DeVry 2000, pro 35mm film. Je používán především v průmyslových sociologických a pracovních studiích. Může promítat film libovolnou rychlostí, je dálkově ovládnán z řídicího panelu z pracoviště sociologa, používá jako světelného zdroje projekční žárovky 1000W, kapacita náplní cívek je 600 m 35mm filmu. Zařízen je na synchronní kombinovanou i dělenou projekci zvukového záznamu.

V Československu se projekční analyzátoři dosud nevyrobí. Ojedinelý pokus byl učiněn v letech 1962–1963 v Národním technickém muzeu, kdy byl pro účely vyhodnocování sociologických filmových záznamů upraven filmový projektor Club 16. Upravená verze projektoru Club SZ-02 byla zařízena na projekci 16mm němému filmu libovolnou rychlostí na uzavřené smyčce, s reversním chodem, s možností zastavení projekce (po manuálním vklopení rezistenčního filtru). Do plochy obrazu bylo možno vklopit nitkovou měrnou síť. Speciálním zařízením bylo možno promítat i kódová data z okraje filmu. Pokus o uplatnění projekčního analyzátoru pro skupinovou výuku pomocí sociologického filmového záznamu byl učiněn též v roce 1963 v Městském ústředí zdravotnické osvěty v Brně v souvislosti s výzkumem programované výuky v oboru zdravotnické osvěty.

Literatura:

Retrofit program č. 32,8/63
Birns-Sawyer — katalog 8,63

Miroslav Malík

Fotooptický kód pro sociologické filmové záznamy

Při snímání filmových záznamů pro sociologické účely je důležité, aby pro každou část záznamu byla známa a identifikována určitá data o osobách a skupinách, které film zachycuje. Někdy je zapotřebí zachytit i řadu údajů o času a podmínkách, za jakých byl filmový záznam pořízen. Jen za těchto předpokladů jsou potom filmové záznamy věrohodnou základnou pro další hodnocení a jsou též vzájemně souměřitelné, srovnatelné.